

Марія Миколаївна ТРОЯНОВСЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології
та методики фізичного виховання,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
E-mail: masha.troyanovskaya@gmail.com
ORCID: 0009-0009-6804-2665

РОЛЬ СІМ'Ї У ПІДТРИМЦІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Анотація. Вступ. У сучасних умовах розвитку інклюзивної та спеціальної освіти зростає потреба в науково обґрунтованому осмисленні чинників, що забезпечують ефективність навчального процесу школярів з порушенням слуху. Порушення слуху істотно впливає на мовленнєвий розвиток, пізнавальну діяльність і соціальну взаємодію дітей, що зумовлює необхідність комплексної підтримки з боку всіх суб'єктів освітнього процесу. Особливе значення в цьому контексті належить сім'ї, яка виступає найближчим соціальним середовищем дитини та забезпечує безперервність навчального й виховного впливу. Водночас роль сім'ї у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху потребує системного теоретичного аналізу з урахуванням сучасних освітніх умов.

Мета статті є теоретичний аналіз ролі сім'ї у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху, визначення основних механізмів впливу сімейного оточення на навчальні досягнення та обґрунтування педагогічних рекомендацій щодо оптимізації сімейної підтримки в умовах інклюзивної та спеціальної освіти.

Наукова новизна полягає у комплексному розгляді сім'ї як активного суб'єкта підтримки навчального процесу школярів з порушенням слуху. У статті систематизовано основні механізми впливу сімейного оточення на навчальні досягнення дітей, зокрема комунікативний, організаційний та емоційно-психологічний. Обґрунтовано значення узгодженої взаємодії між сім'єю та закладом освіти як умови підвищення ефективності навчання та освітньої адаптації школярів з порушенням слуху.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що сімейна підтримка є важливим чинником забезпечення навчальної успішності, мотивації та психологічного благополуччя школярів з порушенням слуху. Ефективність навчального процесу значною мірою залежить від якості комунікативного середовища в родині, організації навчальної діяльності в домашніх умовах і характеру взаємодії батьків з педагогами та фахівцями. Отримані висновки можуть бути використані для вдосконалення практики педагогічного супроводу сімей та розроблення моделей партнерської взаємодії у системі інклюзивної освіти.

Ключові слова: порушення слуху, школярі, сім'я, навчальний процес.

Mariia Mukolaivna TROIANOVSKA,
Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Pedagogy,
Psychology and Methods of Physical Education,
T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"
E-mail: masha.troyanovskaya@gmail.com
ORCID: 0009-0009-6804-2665

THE ROLE OF THE FAMILY IN SUPPORTING THE EDUCATIONAL PROCESS OF SCHOOLCHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Abstract. Introduction. In the current context of inclusive and special education, there is a growing need for a scientifically based understanding of the factors that ensure the effectiveness of the educational process for schoolchildren with hearing impairments. Hearing impairments significantly affect children's speech development, cognitive activity, and social interaction, which necessitates comprehensive support from all participants in the educational process. Of particular importance in this context is the family, which is the child's closest social environment and ensures the continuity of educational and upbringing influence. At the same time, the role of the family in supporting the educational process of schoolchildren with hearing impairments requires a systematic theoretical analysis, taking into account modern educational conditions.

Purpose of the article is to provide a theoretical analysis of the role of the family in supporting the educational process of schoolchildren with hearing impairments, to identify the main mechanisms of the family environment's influence on educational achievements, and to substantiate pedagogical recommendations for optimizing family support in the context of inclusive and special education.

Scientific novelty lies in the comprehensive consideration of the family as an active subject supporting the educational process of schoolchildren with hearing impairments. The article systematizes the main mechanisms of the family environment's influence on children's educational achievements, in particular communicative, organizational, and emotional-psychological ones. The importance of coordinated interaction between the family and the educational institution as a condition for improving the effectiveness of learning and educational adaptation of schoolchildren with hearing impairments is substantiated.

Conclusions. The study found that family support is an important factor in ensuring academic success, motivation, and psychological well-being of schoolchildren with hearing impairments. The effectiveness of the educational process largely depends on the quality of the communicative environment in the family, the organization of educational activities at home, and the nature of interaction between parents and teachers and specialists. The conclusions can be used to improve the practice of pedagogical support for families and to develop models of partnership in the inclusive education system.

Key words: hearing impairment, schoolchildren, family, educational process.

Вступ. порушення слуху у дітей шкільного віку зумовлює не лише специфічні труднощі у сприйнятті навчальної інформації, а й істотно впливає на формування мовлення, пізнавальних процесів, соціальної взаємодії та навчальної мотивації. У контексті сучасних освітніх трансформацій, спрямованих на розвиток інклюзивного освітнього середовища, питання забезпечення ефективної підтримки навчального процесу школярів з порушенням слуху набуває особливої значущості. Навчальні досягнення цієї категорії учнів залежать від узгодженої взаємодії різних суб'єктів освітнього процесу, серед яких провідну роль відіграє сім'я [4; 6].

Сімейне середовище є першим і найбільш тривалим соціальним простором розвитку дитини, у межах якого формуються базові комунікативні навички, ставлення до навчання та уявлення про власні можливості. Для школярів з порушенням слуху сім'я виступає не лише джерелом емоційної підтримки, а й активним учасником навчального процесу, який забезпечує умови для закріплення навчального матеріалу, розвитку мовлення та формування позитивної навчальної мотивації. У цьому зв'язку наукове осмислення ролі сім'ї у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху є важливою складовою вдосконалення системи інклюзивної та спеціальної освіти [13].

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості школярів з порушенням слуху, які навчаються в умовах інклюзивної освіти, що потребує переосмислення традиційних підходів до організації навчального процесу та розширення ролі сім'ї як партнера закладу освіти. Практика свідчить, що за недостатнього рівня сімейної залученості ефективність навчання школярів з порушенням слуху суттєво знижується, що проявляється у труднощах засвоєння навчального матеріалу, зниженій мотивації та обмеженій соціальній активності.

Попри наявність наукових праць, присвячених проблемам навчання учнів з порушенням слуху, питання системної участі сім'ї у підтримці навчального процесу залишається недостатньо розкритим, особливо в аспекті взаємозв'язку сімейної підтримки з навчальною успішністю та психологічним благополуччям школярів. Більшість досліджень зосереджені на діяльності педагогів і корекційних фахівців, тоді як потенціал сімейного впливу часто розглядається фрагментарно.

У зв'язку з цим наукове обґрунтування ролі сім'ї у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху є актуальним завданням сучасної педагогічної науки, оскільки сприяє розробленню ефективних моделей взаємодії між сім'єю та закладом освіти, підвищенню якості освітніх послуг і забезпеченню повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження переконливо доводять, що сімейне середовище є важливим чинником адаптації школярів з порушенням слуху до навчального процесу, оскільки безпосередньо впливає на формування навчальної мотивації, навичок самоорганізації та ефективної комунікації. Зокрема, у працях американських дослідників Муньюс К., Нельсон Л., Блейзер К., Прайс Т., Туїг М. [9] встановлено стійкий позитивний зв'язок між рівнем емоційної підтримки з боку батьків і навчальною успішністю дітей

із сенсорними порушеннями. Автори підкреслюють, що підтримувальне родинне середовище сприяє підвищенню впевненості дитини у власних можливостях та зниженню навчальної тривожності.

У дослідженні Арбіанінгсін, Настіар М. Ф. [8] доведено, що активна участь батьків у шкільному житті дитини, а також систематична робота вдома, зокрема виконання мовленнєвих і комунікативних вправ, позитивно впливають на академічні результати учнів з порушенням слуху. На думку авторів, саме узгоджені дії школи та сім'ї створюють умови для стабільного освітнього поступу дитини в інклюзивному середовищі.

Психологічні аспекти сімейної підтримки – такі як рівень довіри між членами родини, емоційний клімат у сім'ї та спільне визначення освітніх цілей – розглядаються як ключові чинники успішної інклюзії у роботах Афтаб М. Дж., Ашфак М., Алі Х. Х. [7]. Дослідники наголошують, що узгодженість очікувань батьків і дитини щодо навчання підвищує внутрішню мотивацію школярів з порушенням слуху та сприяє їх соціальній адаптації. Водночас автори зауважують, що більшість наукових праць зосереджені на загальних механізмах сімейної підтримки, залишаючи поза увагою специфіку освітніх потреб учнів з порушенням слуху в умовах інклюзивної освіти.

У зарубіжній педагогічній літературі сімейна підтримка розглядається як один із провідних предикторів навчального та соціального розвитку дітей із сенсорними порушеннями. Так, у масштабному емпіричному дослідженні Шарковські А., Гейл Е., Меллер М. П., Сміт Т. [13] проведеному на вибірці понад 500 школярів з порушенням слуху, встановлено, що рівень освіти батьків, комунікативні стратегії в родині та можливість надання допомоги під час виконання домашніх завдань мають істотний вплив на академічні досягнення учнів. Автори підкреслюють, що характеристики сімейного середовища мають прогностичне значення для успішності з різних навчальних дисциплін.

Окремий напрям зарубіжних досліджень присвячений аналізу мовленнєвого та соціально-емоційного розвитку дітей з порушенням слуху в контексті сімейної участі. Зокрема, у працях Меллер М. П. [10] показано, що активне залучення матері як основного комунікативного партнера дитини є важливим чинником розвитку мовлення та навичок читання. При цьому авторка зазначає, що комунікативна компетентність батьків часто має сильніший вплив на мовленнєвий розвиток дитини, ніж формальна участь у програмах раннього втручання. Дослідження Салехіамірі С. М., Ходабахші-Кулаї А., Фалсафінежад М. Р. [12] доповнюють ці висновки, акцентуючи на довгостроковому значенні сімейної підтримки для формування самовизначення та соціальної компетентності молоді з порушенням слуху.

Вітчизняні наукові праці зосереджені переважно на організації освітнього середовища для учнів з порушенням слуху в умовах спеціальної та інклюзивної освіти. У роботах В. Бондаря, А. Колупаєвої, Л. Савчук та Н. Софій підкреслюється значення системного психолого-педагогічного супроводу, що передбачає тісну взаємодію педагогів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів і сім'ї. Автори зазначають, що саме узгоджені дії всіх суб'єктів освітнього процесу забезпечують успішну адаптацію та навчальні досягнення дітей з порушенням слуху [1; 2; 3].

Зокрема, результати вітчизняного комплексного дослідження «Теоретико-методичні засади навчання дітей з порушеннями слуху» обґрунтовують доцільність партнерської моделі взаємодії між сім'єю, педагогами та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. У межах цієї моделі сім'я розглядається як ключовий агент впливу на мовленнєвий, когнітивний та соціальний розвиток дитини. Автори наголошують, що участь батьків має бути інтегрованою складовою освітніх стратегій і програм супроводу.

Таким чином, аналіз сучасних вітчизняних і зарубіжних джерел свідчить про поступове переосмислення ролі сім'ї в освітньому процесі: від допоміжного чинника до активного партнера, здатного суттєво впливати на мотивацію, мовленнєвий розвиток, адаптацію та соціальну інтеграцію школярів з порушенням слуху.

Метою цієї статті є теоретичний аналіз ролі сім'ї у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху, визначення основних механізмів впливу сімейного оточення на навчальні досягнення та формулювання педагогічних рекомендацій для оптимізації сімейної підтримки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальний процес школярів з порушенням слуху характеризується підвищеною залежністю від якості соціального та комунікативного

середовища, у межах якого формується пізнавальна діяльність дитини. У цьому контексті сім'я виступає ключовою ланкою, що забезпечує безперервність навчального впливу, доповнюючи та підсилюючи педагогічну роботу закладу освіти. Теоретичний аналіз дозволяє виокремити низку механізмів, через які сімейне оточення впливає на навчальні досягнення школярів з порушенням слуху [5; 11].

Першим механізмом є формування комунікативного середовища в родині. Для дітей з порушенням слуху характерна обмеженість спонтанного мовленнєвого розвитку, що зумовлює особливу роль щоденного цілеспрямованого спілкування в сім'ї. Використання доступних для дитини засобів комунікації (усне мовлення з візуальною підтримкою, жестова мова, комбіновані комунікативні стратегії) створює умови для кращого розуміння навчального матеріалу, розвитку лексичного запасу та формування мовленнєвих умінь, необхідних для опанування шкільних дисциплін.

Другим важливим механізмом впливу сім'ї є організація навчальної діяльності дитини поза межами закладу освіти. Регулярна участь батьків у виконанні домашніх завдань, створення структурованого режиму дня та контроль за навчальним навантаженням сприяють формуванню навичок самостійної роботи, відповідальності та послідовності у навчанні. Для школярів з порушенням слуху така підтримка є особливо значущою, оскільки вона компенсує труднощі, пов'язані зі сприйняттям усної інструкції та пояснень учителя.

Третій механізм пов'язаний з емоційно-психологічним кліматом у сім'ї. Позитивні емоційні взаємини між батьками та дитиною створюють умови для формування впевненості у власних можливостях і зниження рівня тривожності, що безпосередньо впливає на навчальну мотивацію. Підтримка, прийняття та реалістичні очікування з боку сім'ї сприяють активнішій залученості школярів з порушенням слуху до навчального процесу та підвищенню їхньої пізнавальної активності.

Окремого значення набуває взаємодія сім'ї з педагогічними та корекційними фахівцями. Узгодженість вимог і підходів між закладом освіти та родиною забезпечує цілісність навчального впливу та сприяє більш ефективному врахуванню індивідуальних освітніх потреб дитини. Регулярний обмін інформацією щодо успіхів, труднощів і динаміки розвитку дозволяє своєчасно коригувати навчальні стратегії та уникати перевантаження учня.

На основі теоретичного аналізу можна сформулювати педагогічні рекомендації, спрямовані на оптимізацію сімейної підтримки навчального процесу школярів з порушенням слуху.

Забезпечення педагогічної просвіти батьків. Доцільно систематично інформувати батьків про особливості психофізичного розвитку та навчальної діяльності школярів з порушенням слуху. Проведення консультацій, тренінгів і тематичних зустрічей сприятиме формуванню у батьків усвідомленого ставлення до освітніх потреб дитини та підвищенню ефективності сімейної підтримки.

Формування доступного комунікативного середовища в сім'ї. Рекомендується заохочувати використання доступних для дитини засобів комунікації з урахуванням індивідуальних можливостей (усне мовлення з візуальною підтримкою, жестова мова, комбіновані стратегії). Це сприятиме розвитку мовленнєвих навичок, розумінню навчального матеріалу та активнішій участі дитини у навчальному процесі.

Організація структурованої навчальної діяльності в домашніх умовах. Батькам доцільно створювати чіткий режим дня, визначати постійний час і місце для виконання навчальних завдань, а також забезпечувати поступове формування навичок самостійної роботи. Така організація сприяє підвищенню навчальної дисципліни та зменшенню навчальних труднощів.

Підтримка позитивного емоційно-психологічного клімату в родині. Рекомендується формувати атмосферу прийняття, підтримки та довіри, уникаючи надмірних вимог і порівнянь з однолітками. Позитивний емоційний клімат сприяє підвищенню навчальної мотивації, впевненості у власних можливостях і зниженню рівня тривожності школярів з порушенням слуху.

Розвиток партнерської взаємодії між сім'єю та закладом освіти. Ефективна підтримка навчального процесу потребує налагодження систематичної співпраці між батьками, педагогами та корекційними фахівцями. Рекомендується залучати сім'ї до обговорення індивідуальних освітніх потреб дитини, оцінювання навчальних досягнень і коригування освітньої траєкторії.

Залучення сім'ї до корекційно-розвивальної роботи. Доцільно інтегрувати батьків у виконання окремих корекційно-розвивальних вправ у домашніх умовах за рекомендаціями фахівців. Це забезпечує безперервність корекційного впливу та сприяє закріпленню результатів навчальної і мовленнєвої роботи.

Індивідуалізація рекомендацій з урахуванням можливостей сім'ї. Педагогічні рекомендації мають формуватися з урахуванням соціальних, культурних та освітніх ресурсів конкретної родини. Індивідуальний підхід дозволяє уникнути формалізму у співпраці та підвищує ефективність сімейної підтримки навчального процесу.

Таким чином, сім'я виступає не лише фоновим соціальним чинником, а активним суб'єктом підтримки навчального процесу школярів з порушенням слуху, вплив якого реалізується через комунікативні, організаційні та психологічні механізми, що потребують цілеспрямованого педагогічного супроводу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений теоретичний аналіз засвідчив, що сім'я відіграє визначальну роль у підтримці навчального процесу школярів з порушенням слуху, виступаючи важливим соціально-педагогічним чинником їхнього освітнього розвитку. Сімейне оточення впливає на навчальні досягнення дітей через формування доступного комунікативного середовища, організацію навчальної діяльності в позашкільний час, забезпечення емоційно-психологічної підтримки та налагодження партнерської взаємодії із закладом освіти.

Установлено, що ефективна сімейна підтримка сприяє підвищенню навчальної мотивації, розвитку мовленнєвих і пізнавальних умінь, формуванню навичок самостійної роботи та зниженню рівня навчальної тривожності школярів з порушенням слуху. Узгоджені дії батьків і педагогів створюють умови для цілісного педагогічного впливу, що позитивно позначається на якості засвоєння навчального матеріалу та соціальної адаптації учнів.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язувати з емпіричним вивченням ефективності різних моделей сімейної підтримки навчального процесу школярів з порушенням слуху в умовах інклюзивної та спеціальної освіти. Актуальними напрямками є дослідження впливу рівня педагогічної обізнаності батьків на навчальні досягнення дітей, аналіз особливостей взаємодії сім'ї та закладу освіти на різних етапах шкільного навчання, а також розроблення та апробація програм цілеспрямованого педагогічного супроводу сімей. Отримані результати можуть стати основою для вдосконалення практики інклюзивної освіти та підвищення якості освітньої підтримки школярів з порушенням слуху.

Література:

1. Альошина А., Іваніцький Р., Бичук О. Розвиток та корекція рухової сфери дітей із вадами слуху в процесі фізичного виховання. Сучасний етап. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 27. Луцьк, 2017. 98–103.
2. Бондар К. М., Шестопалова О. Теорія і практика інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. упоряд. К. М. Бондар. 2-ге вид., доп. Кривий Ріг : ФОП Чернявський, 2019. 170 с. (Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг»). ISBN 978-617-7784-23-3.
3. Литовченко С. В. Про результати дослідження «Теоретико-методичні засади навчання дітей з порушенням слуху в умовах модернізації освіти», що виконувалося в інституті спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України впродовж 2018–2020 років: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 17 лютого 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4135>
4. Носко М., Трояновська М. Порівняльний аналіз біомеханічних параметрів рівноваги учнів 7–8 років із порушенням слуху під час занять фізичної культури. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2025. Вип. 31(187). С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.253114>
5. Трояновська М., Лазаренко М. Особливості роботи з учнями з порушенням слуху на уроці фізичної культури. *Науковий часопис Українського державного університету імені М. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2025. Вип. 3К(188). С. 316–320. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к\(188\).75](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к(188).75)
6. Трояновська М. Рухова діяльність як чинник соціалізації учнів з порушенням слуху в умовах інклюзивної освіти. *Фізична активність, здоров'я і спорт: наук. журн. Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського*. 2(2025). С. 164–168. DOI: <https://doi.org/10.32782/2221-1217-2025-2-21>

7. Aftab M. J., Ashfaq M., Ali H. H. Exploring the Role of Parents for Supporting the Children with Hearing Impairment in Education. *Higher National Journal of Social Sciences*. 2022. Vol. 1, No. 1. DOI: 10.71016/hnjss/xremwh49
8. Arbianingsih Nastiar M. F. Parental involvement in the education of children with special needs: reviewing related literature. *International Journal of Society Reviews (INJOSER)*. 2025. Vol. 3, No. 2. P. 367–373. e-ISSN: 3030-802X.
9. Muñoz K., Nelson L., Blaiser K., Price T., Twohig M. Improving support for parents of children with hearing loss: Provider training on use of targeted communication strategies. *Journal of the American Academy of Audiology*, 2015. 26(2). P. 116–127. DOI: <https://doi.org/10.3766/jaaa.26.2.2>
10. Moeller M. P. Early intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*. 2000. Vol. 106, No. 3. P. e43. DOI: 10.1542/peds.106.3.e43
11. Nosko M, Troianovska M, Cieslicka M, Stancu M. Motor skill development in schoolchildren with hearing impairments during physical education in general secondary schools. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. 2025. 29(5). P. 379–388. DOI: <https://doi.org/10.15561/26649837.2025.0501>
12. Salehiamiri S. M., Khodabakhshi-Koolae A., Falsafinejad M. R. The opportunities and challenges of inclusive education for children with special needs with a focus on the role of family: A reflection of multi-stakeholder perspective in a low- and middle-income country. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 2025. February 24. DOI: 10.1111/1471-3802.12750
13. Szarkowski A., Gale E., Moeller M. P., Smith T. Family-Centered Early Intervention Deaf/Hard of Hearing (FCEI-DHH): Structure Principles. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 2024. 29(Special Issue), SI86-SI104. DOI: <https://doi.org/10.1093/deafed/enad040>

References:

1. Alohyna, A., Ivanitskyi, R., & Bychuk, O. (2017). Rozvytok ta korektsiia rukhovoï sfery ditei iz vadamy slukhu v protsesi fizychnoho vykhovannia. Suchasnyi etap [Development and correction of the motor sphere of children with hearing impairments in the process of physical education. The current stage]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Youth Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University*, 27, 98–103 [in Ukrainian].
2. Bondar, K. M., & Shestopalova, O. (2019). *Teoriia i praktyka inkliuzyvnoi osvity* [Theory and practice of inclusive education] (K. M. Bondar, Ed.; 2nd ed.). Kryvyi Rih: FOP Cherniavskiyi [in Ukrainian].
3. Lytovchenko, S. V. (2022). Pro rezultaty doslidzhennia «Teoretyko-metodychni zasady navchannia ditei z porushenniam slukhu v umovakh modernizatsii osvity» [On the results of the research «Theoretical and methodological foundations of teaching children with hearing loss in the conditions of modernization of education»]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Herald of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 4(1). DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4135> [in Ukrainian].
4. Nosko, M., & Troianovska, M. (2025). Porivnialnyi analiz biomekhanichnykh parametriv rivnovahy uchniv 7-8 rokiv iz porushenniam slukhu pid chas zhyt'ia fizychnoi kultury [Comparative analysis of biomechanical parameters of balance of 7-8-year-old students with hearing loss during physical education classes]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*, 31(187), 82–90. DOI: <https://doi.org/10.58407/visnik.253114> [in Ukrainian].
5. Troianovska, M., & Lazarenko, M. (2025). Osoblyvosti roboty z uchniamy z porushenniam slukhu na urotsi fizychnoi kultury [Peculiarities of working with students with hearing loss at physical education lessons]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnogo universytetu imeni M. Drahomanova – Scientific Journal of the Ukrainian State University named after M. Drahomanov*, 3K(188), 316–320. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k\(188\).75](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).75) [in Ukrainian].
6. Troianovska, M. (2025). Rukhova diialnist yak chynnyk sotsializatsii uchniv z porushenniam slukhu v umovakh inkliuzyvnoi osvity [Motor activity as a factor in the socialization of students with hearing loss in conditions of inclusive education]. *Fizychna aktyvnist, zdorovia i sport – Physical Activity, Health and Sport*, 2, 164-168. <https://doi.org/10.32782/2221-1217-2025-2-21> [in Ukrainian].
7. Aftab, M. J., Ashfaq, M., & Ali, H. H. (2022). Exploring the Role of Parents for Supporting the Children with Hearing Impairment in Education. *Higher National Journal of Social Sciences*, 1(1). DOI: <https://doi.org/10.71016/hnjss/xremwh49>
8. Arbianingsih, & Nastiar, M. F. (2025). Parental involvement in the education of children with special needs: reviewing related literature. *International Journal of Society Reviews (INJOSER)*, 3(2), 367–373.
9. Muñoz, K., Nelson, L., Blaiser, K., Price, T., & Twohig, M. (2015). Improving support for parents of children with hearing loss: Provider training on use of targeted communication strategies. *Journal of the American Academy of Audiology*, 26(2), 116–127. DOI: <https://doi.org/10.3766/jaaa.26.2.2>
10. Moeller, M. P. (2000). Early intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*, 106(3), e43. DOI: <https://doi.org/10.1542/peds.106.3.e43>
11. Nosko, M., Troianovska, M., Cieslicka, M., & Stancu, M. (2025). Motor skill development in schoolchildren with hearing impairments during physical education in general secondary schools. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 29(5), 379–388. DOI: <https://doi.org/10.15561/26649837.2025.0501>

12. Salehiamiri, S. M., Khodabakhshi-Koolae, A., & Falsafinejad, M. R. (2025). The opportunities and challenges of inclusive education for children with special needs with a focus on the role of family: A reflection of multi-stakeholder perspective in a low- and middle-income country. *Journal of Research in Special Educational Needs*. DOI: <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12750>

13. Szarkowski, A., Gale, E., Moeller, M. P., & Smith, T. (2024). Family-Centered Early Intervention Deaf/Hard of Hearing (FCEI-DHH): Structure Principles. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 29(Special Issue), SI86–SI104. DOI: <https://doi.org/10.1093/deafed/enad040>

Дата першого надходження статті до видання: 05.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.05.2026